

COMANDAMENTUL DE CAPITENIE AL ARMATEI
DEPARTAMENTUL GUVERNATORULUI
CIVIL AL TRANSNISTRIEI

No. 33664 + 31 Martie 1943

Președinția Consiliului de Miniștri
Cabinetul Militar R. M. T.

pentru

Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea
Regimului evreesc din România

Referat la:
Atelierele din
Balta

București

Avem onoarea să vă aduce la cunoștință că potrivit
relatării Prefecturii Județului Balta făcută cu raportul
No. 4476/1943 pentru atelierele evrești din Balta sunt
necesare: cinci mașini de cusut pentru croitorie, 3 mașini
pentru cizmărie, 15 potcoave purtătoare de suveici pen-
tru clasele de mașini 31 și 16, 15 moseare pentru ață
dedesupt la acele clase, 15 suveici și ață de cusut
ce nu se găsește în Balta.

Cum atelierele evrești din Balta speră să le
obțină de la Centrala Evreilor, cu onoare vă rugăm să
transmițeți această doleanță pentru a se ține cont
atunci când se vor mai trimite asemenea obiecte.

Guvernator,

ss. Dr. T. Crăciun

L. S.

p. Directorul Muncii,

ss. Rădulescu Râmnic

p. conformitate

Comisiunea a plecat din București în ziua de 31 Decembrie 1942 și a
ajuns la Odesa în seara zilei de 1 Ianuarie 1943.

Sâmbătă, 2 Ianuarie 1943, la orele 19, comisiunea - condusă de către
Domnul Iuliu Mumulianu, delegatul Președinției Consiliului de Miniștri,
a fost primită de către domnul Profesor G. Alexianu, Guvernatorul Trans-
nistriei, în prezența domnului: Colonel M. Iliescu, Inspectorul General
al Jandarmeriei din Transnistria, a domnului Râmniceanu, directorul fi-
nancier al Guvernământului, a domnului Rădulescu, directorul Muncii și a
altor mulți funcționari ai Guvernământului.

După prezentarea delegației, domnul Guvernator a binevoit să ne dea
instrucțiuni detaliate întru îndeplinirea misiunii noastre.

Domnul Guvernator a continuat, spunând că toți evreii aflați în
Transnistria trebuie să muncească, în sensul prevederilor ordonanței
No. 2927 și a noii ordonanțe, de care vom lua cunoștință. Deasemenea că
ordonanța No. 23 se va aplica în totul. Cui nu va munci, îi va fi inter-
zis de a primi ajutoare de orice fel pe loc și din țară.

Din sumele de bani cu cari se ajută evreii din Transnistria trebuie
rezervată o cotă pentru orfani, spitale și azilele pentru bătrâni, infirmi
și cei ce nu mai pot munci.

Deasemenea trebuie îngrijită și ajutorarea evreilor cari nu sunt din
Regat, în special a acelora din Peciora și Ladijin.

Ajutorul trebuie îndreptat acum în special pentru atelierele și echi-
pele de muncă, cari sunt în curs de înființare în diferite localități și
cari urmează a fi înzestrate cu mașini și unelte.

Dl. Guvernator anunță mai departe că în curând se va înființa la
Olgopol un mare spital, cu o secție pentru evrei, secție care trebuie
îngrijită cu aparatele, instrumentele și medicamentele necesare.

Dl. Guvernator fixează apoi localitățile Moghilău, Balta și Berșad
care vor fi vizitate de delegație, în condițiunile și după îndrumările
care vor fi date de către dl. Col. Iliescu.

În ceea ce privește corespondența ea se va îndruma prin inspectoratul
de jandarmi, care va face și cenzura.

După ce mai dă unele indicațiuni asupra felului în care comisiunea
va lucra, domnul Guvernator încheie arătând că Domnia-sa urmărește ca
evreii aflați în Transnistria să trăiască și să muncească spre a-și
câștiga existența și că dorește ca delegația să-și îndeplinească cu succes
misiunea ce i-a fost încredințată.

Am cerut atunci dlui Guvernator învoirea de da și a cere unele lămu-
riri, ceea ce Domnia-sa a binevoit a-mi încuviința.

Am început prin a-i mulțumi dlui Guvernator pentru declarațiunile
făcute, arătând că vom respecta în totul recomandățiunile făcute, dându-
ne seama de importanța misiunii pe care avem a o îndeplini.

Am expus, mai departe, în amănunțime programul de lucru fixat de
către dl. Președinte al C.E.R. și de către Comisiunea de Ajutorare, expu-
nând și ceea ce s'a făcut până acum în opera de ajutorare a evreilor de-
portați pe țăramul asistenței sociale, a ajutorărilor cu bani, medicamen-
te, îmbrăcăminte, scule și materiale, chereștea, geamuri, unelte, lignit
etc.

În ceea ce privește localitățile de vizitat, am cerut permisiunea de
a arăta că dacă vom lua contact cu reprezentății obștiilor din numele
câteva din cele 101 localități în cari se află evrei deportați, misiunea
noastră nu va putea fi îndeplinită cu succes și am rugat să ni se per-
mită a vizita încă câteva localități, iar în două sau trei centre impor-
tante să ținem conferințe regionale cu reprezentanții localităților din
împrejurimi. E nevoie de acest contact și pentru a putea distribui ajutoa-
rele în bani din suma care este la dispoziția delegațiilor.

Dl. Guvernator a binevoit să fixeze spre vizitare: Moghilău, Copai,
Balta și Berșad, iar Moghilău să avem consfătuiri cu conducătorii centre-
lor importante din acel județ. Deasemenea a aprobat să vizităm atelierul

Gubernământului din Odessa.

La cererea mea, dl Guvernator a mai binevoit să încuviințeze ca la consfăturile noastre să putem invita în sfară de șefii coloniilor și câte una sau două persoane marcante, cunoscute de noi, spre a ne da informațiuni. Cerând permisiunea de a vizita lagărele din județul Ovidiopol, în care se află cei trimiși în ultimul timp din București, dl Guvernator ne spune că cele 320 persoane dela Alexandrovca au fost trimise în județul Golta.

Am expus mai departe propunerile noastre în legătură cu organizarea muncii pentru cei deportați și cu încadrarea celor deportați în procesul de productivizare, propuneri pe cari dl Guvernator a declarat că le-a avut în vedere și a dispus ca delegația să ia contact cu dl Rădulescu, directorul muncii din Gubernământ, ca să luăm cunoștință de măsurile luate până acum și de dispozițiunile noii decizii în pregătire.

S'a desbătut apoi pe larg problema emigrării evreilor din Transnistria chestiune pusă de dl Iuliu Mumuianu și de mine, dl Guvernator arătând că Domnia-sa cunoaște propunerile făcute în această chestiune a cărei importanță o apreciază.

Dl Iuliu Mumuianu arată că este necesară o propagandă intensă pentru emigrare prin Gazeta Evreiască și că se vor lua măsurile necesare în această direcțiune, trimițându-se un număr suficient de foi în Transnistria.

Am prezentat apoi dlui Guvernator corespondența C.E.R. înapoiată dela lagărul Vapniarca, pe care Domnia-sa a predat-o dlui Colonel Iliescu spre a fi remisă la destinație.

Dl Guvernator a binevoit a da apoi dispozițiunii dlui Râmniceanu, directorul finanțelor spre a mi se plăti echivalentul în R.K.K.S. a sume de lei 6.600.000.- remisă prin B.N.R.

Cu aceasta audiența a luat sfârșit la orele 21, dl Guvernator urând călătorie bună dlui Iuliu Mumuianu, delegației.

În dimineața zilei de Duminică 3 Ianuarie, delegația s'a prezentat mai întâi dlui Colonel M. Iliescu, inspectorul jandarmeriei din Transnistria, la Inspectorat, unde s'a stabilit în detaliu: ruta, programul de lucru în fiecare localitate și modul în care se va lua contactul cu cei chemați.

Tot la Inspectorat am fost prezentați dlui Căpitan Mihail Z. Ioan, care împreună cu dl Plutonier Onofriciu Nistor, ne-au însoțit în tot timpul călătoriei.

Dela Inspectoratul Jandarmeriei ne-am dus, conduși fiind de către dl Colonel M. Ilie scu, la atelierele Gubernământului din Odessa, aflate în ghetoul din str. Adolf Hittler No.6.

Locuiesc acolo 54 de evrei (31 bărbați, 19 femei și 4 copii (trei fetițe și un băiat) în majoritate Cernăuțeni, doi din Dorohoi și unul din Roman și doi Bucureșteni.

Toți sunt meseriași și lucrează în următoarele ateliere: Croitorie de dame, croitorie de bărbați, cismărie, frizerie și coafură, tâmplărie și tinichigerie.

Există și un cabinet medical și unul dentar.

Atelierele sunt complet înzestrate cu scule și unelte.

Se lucrează pentru populația Odesei, cu permisiunea specială acordată de autorități.

Regimul de trai este bun, o parte din venituri fiind afectată întreținerii lucrătorilor.

Conducerea atelierului este încredințată dlui Faby Iacobsohn din București.

Este nevoie de haine pentru 15 bărbați și 10 femei, deasemeni pentru un băiat și o fată de 15-16 ani.

Pentru îmbunătățirea alimentației s'a acordat de noi un ajutor de R.K.K.S. 1.000.-

Dela ateliere delegația condusă de dl Iuliu Mumuianu și însoțită de dl Căpitan Mihail, a mers la sediul Gubernământului unde a primit suma de R.K.K.S. 110.000.-, echivalentul a lei 6.600.000.- și apoi a lucrat cu dl Rădulescu, Directorul Muncii.

D-sa ne-a arătat în amănunțime modul în care este actualmente organizată munca și hotărârile luate în cadrul Deciziei No.2997, și a două

nouii decizii, al căror concept ni l-a citit și comentat.

Anexez aceste concepte la referatul special asupra regimului muncii.

Această chestiune a fost discutată pe larg, dându-ni-se sfaturi preșioase despre organizarea muncii de către dl Iuliu Mumuianu. Conferința a luat sfârșit după orele 14,30.

În zorii zilei de 4 Ianuarie 1943 am plecat, conform itinerarului stabilit de autorități, spre Moghilău.

Am ajuns spre seară la Smerinca, unde am fost nevoiți să întreprindem călătoria din cauza înzăpezirii liniei ferate.

Am folosit acest prilej pentru a face, în ziua de 5 Ianuarie 1943, prima noastră vizită într'un ghetou și a aplica pe teren îndrumările și instrucțiunile primite.

Am avut satisfacția să constatăm că, mulțumită deosebită conduceră a domnilor Dr. Adolf Herschmann și Josef Jekelis, organizarea acestui ghetou este mai mult decât mulțumitoare.

În ședințele cu comitetul ghetoului au avut loc în dimineața și dupăamiaza acestei zile, în localul sectorului de Jandarmi.

Am participat domnia Iuliu Mumuianu, delegatul Președinției Consiliului de Miniștri, Cpt. Ioan Z. Mihail, și d-nii: Dr. A. Herschmann și J. Jekelis, șefii coloniei și întreg comitetul coloniei.

În Smerinca se află 3.274 evrei, dintre cari cca. 1200 localnici, iar restul din Bucovina, Basarabia și Vechiul Regat.

Ei locuiesc în ghetoul situat în partea de jos a orașului.

Au ca instituții de asistență socială, în funcțiune:

1 cantină, în care se ospătează zilnic 500-600 persoane.

1 spital cu 12 paturi, la care funcționează 4 medici

1 policlinică, deservită de 3 medici

1 spital de izolare pentru contagioși

1 baie, cu cuptor de deparazitare

1 local pentru invalizi și infirmi, în care locuiesc 22 persoane, toate organizate ireproșabil.

Mai există o școală cu 9 clase, în care învață peste 250 copii și o grădiniță de copii, vizitată de 60 copii până la 6 ani.

Cursurile se predau de aproape 30 învățători.

Starea sanitară este destul de bună, epidemia de tifos exantematic n'a fost niciodată în localitate. Oamenii locuiesc 6 - 15 într'o cameră. Medicamentele trimise de Centrala Evreilor din România au fost primite.

Toți cei capabili de a munci lucrează:

a) Pentru autoritățile militare și civile române și germane (turnătorie, căile ferate, construcții, apeducte, etc.).

Fiecare muncitor își primește plata - de 2 RKKS pentru lucrătorii calificați și de 1 RKKS pentru cei necalificați - dela autoritatea sau firma la care lucrează.

b) În cele 10 ateliere ale coloniei: cismărie, croitorie, tâmplărie, frângerie, perii și pensule, cuie de lemn, tinichigerie, frizerie, fabrică de zaharicale și de apă gazoasă.

Produsele se vând liber în oraș, lucrătorii sunt plătiți la fel cu cei cari lucrează la autorități, iar cea mai mare parte din venituri folosește pentru întreținerea operelor de asistență socială.

Autoritățile române nu se amestecă în gestiunea bănească a comunității.

Ele verifică numai starea higienică, situația lucrătorilor și paza ordinii.

Contabilitatea se ține la fiecare atelier separat și este centralizată la comunitate.

Foarte bine este organizată cartoteca lucrătorilor, deasemeni și biroul muncii.

Comisiunea a vizitat ghetoul, spitalul, policlinica și școala, cu grădinița de copii.

./.

Deosebit de mișcați am fost văzând cei 300 copii învățând carte românească, pe cari i-am auzit declamând frumos poezii românești și cântând "Pe al nostru steag" și alte melodii.
In Smerincea se află circa 200 orfani.

X X
X

Comisiunea a verificat apoi remiterile de ajutoare colective și individuale.

Erau sosite și înregistrate toate sumele trimise înainte de 20 Octombrie 1942.

S'au predat apoi comitetului notele de expediție pentru îmbrăcăminte, medicamente, geamuri, etc., dându-se dispoziții pentru distribuirea lor.

X
X

In apropiere - la 8 km. - se află localitatea Cazaciovca, în care locuiesc circa 300 deportați, iar în raionul Stanislavcic se află:

200 oameni la Stanislavcic
1500 " " Zatișa
1200 " " Catmazov

Conducătorii ghetoului din Smerincea propun ca în acea localitate să se facă un subcentru pentru localitățile de mai sus și pentru Crasna, Tivriv, Vorosilovsc și Jarosencea.

X X
X

Față de nevoile urgente pentru a se putea distribui lemne de foc, a se procura scândurile necesare confecționării de paturi și a se amenaja câteva locuințe, în vederea descongestionării altor locuințe, Comisiunea a acordat un ajutor de R.K.K.S. 3.500.-

Roagă să li se trimită rufărie pentru 400 bărbați, material dentistic, instrumente pentru gravură în metal și instrumente chirurgicale.

X X
X

Tot la Smerincea am primit pe șeful coloniei Crasna (jud. Moghilău) Se află acolo 995 evrei, dintre cari 100 din Dorohoi și 300 localnici, restul sunt originari din Bucovina.

Instituții de asistență socială:

Spital cu 14 paturi și 1 medic.

Cantină și orfelinat nu există.

Baie există, dar nu funcționează.

Starea sanitară generală nu este rea.

Au avut cazuri de tifos exantematic.

Au murit oameni și de mizerie.

Locuiesc în casele evreilor localnici 8 - 15 într-o cameră.

Atelierele Statului înființate în Noembrie 1941, cu 15 secțiuni. lucfând efectiv numai: croitoria, cizmăria, frizeria, tâmplăria, tinichigieria, mecanica, altele sunt în curs de înființare.

Lucrătorii din aceste ateliere au primit hrană suficientă.

Posedă registre, ținute în regulă, trimițând deconturi la Moghilău.

Am verificat intrările de ajutoare colective dela Comisia de Ajutorare și ajutoarele individuale.

./.

S'au acordat R.K.K.S. 1.500.- pentru înființarea cantinei, care să servească zilnic odată hrană la 350 nevoiași și pentru repararea și punerea în funcțiune a băii.

X X
X

In seara zilei de 6 Ianuarie 1943, comisiunea plecat din Smerincea, spre Moghilău, unde a ajuns la ora 6 dimineața.

In cursul dimineții, comisiunea a primit pe Inginerul Jägendorf, președintele comitetului evreesc din Moghilău, cu care a luat un prim contact, primind dela D-se un raport verbal asupra situației locale.

In acelaș scop am fost invitați și s'au prezentat 4 frunțași evrei din Moghilău, cari au dat comisiunei lămuririle cerute cu privire la situația din localitate și la doleanțele populației evrești.

S'a insistat în special asupra nevoii de a se stabili o deplină armonie între cei mari sunt chemați a conduce treburile obștești.

Intre orele 15 și 16 au fost vizitate: Orfelinstul No. 1, spitalul și Turnătoria, cu anexele ei.

In cele 3 orfelinate din Moghilău sunt internați cca. 900 copii, în vârstă de 2 - 16 ani.

Copiii sunt în majoritate nefrâncați; i-am găsit pe toți culcați în paturi (4 - 6 într'un pat), în condiții igienice cari lasă de dorit.

In spitalul pentru contagioși sunt internați 63 bolnavi, dintre cari 27 de tifos exantematic.

Administratorul și medicul Dr. Druckmann mi-au declarat că hrana este insuficientă și nehrânitoare, în special pentru reconvașcenți.

Turnătoria funcționează în plin, întrebunțând - împreună cu uzina electrică și fabrica de cue - circa 500 lucrători.

Lucrul se efectuează în regie, pentru contul Guvernământului Transnistriei.

După informațiile date de dl. Ing. Jägendorf, conducătorul întreprinderilor, fabricile confecționează în numeroasele lor ateliere mașini, unelte și piese necesare unităților Armatei, industriei și vieții economice din Transnistria.

Intrebunțarea la muncă productivă a elementelor calificate și instruirea unui număr însemnat de ucenici, chiar și dintre adulți, au dat roadele cele mai bune.

X X
X

In după amiaza zilei de 7 Ianuarie s'a făcut verificarea sumelor primite din partea Centralei Evreilor din România ca ajutoare, atât pentru comitetul din Moghilău, cât și pentru celelalte localități din județul Moghilău.

Revizuire în amănunțime toate trimiterile pentru ajutorare, făcute, am găsit că din totalul de:

R.K.K.S. 348.500.- trimis prin comitetul din Moghilău prin remiterile No.1 - 12, s'au plătit complet până la 5 Ianuarie 1943 R.K.K.S. 185.400.-- s'au avizat comitetului, dau n'au fost încă achitate " 77.650.-- nu au fost încă avizate " 85.450.--
Total R.K.K.S. 348.500.--

Totalul sumelor avizate dar neachitate comitetului, atât pentru ajutoare, cât și pentru plăți individuale, era la 5 Ianuarie 1943 de cca. R.K.K.S. 117.500.-

./.

Remarcă că din însăși scriptele comitetului din Moghilău rezultă că nu s'a plătit încă nimic din sumele remise ca ajutoare la Coniva, unde s'au trimis R.K.K.S. 2.600.- Oamenii din această localitate și cei din Bărsăuți (nu Bărsăonți) au fost mutați la Nazarniți. Această sumă se află la Comitetul din Moghilău și urmează a fi stornată, la dispoziția Comisiunii de Ajutorare, împreună cu R.K.K.S. 1.800.- trimise în Noembrie și Decembrie pentru Bărsăuți.

În aceeași categorie se află remiterile de R.K.K.S. 1.700.- făcute pentru Crasnoe, localitate care nu există și este vorba de fapt de Crasna, care figurează și ea în tablou.

Suma de R.K.K.S. 1.700.- urmează și ea a fi stornată la dispoziția Comisiunii de Ajutorare.

Nu s'au prezentat deasemenea până acum spre a ridica banii trimiși delegației coloniilor din Gordi, Gorai, Carișcova, Ivanchiviți, (probabil Ivancăuți), Mațchi, Martinovca, Mateicovsca, Maniofca, Marinovca, Nascăuți, Obuchov, Romanchi și Volodievci.

E vorba de sume importante cari se află nedistribuite la comitetul din Moghilău.

Deasemenea am aflat că colonia din Israelovca s'a contopit cu aceea din Kukavka. Din toate sumele trimise la Israelovca nu s'a efectuat decât plata de 500 R.K.K.S. din remiteria IV-a (Iulie 1942), restul banilor se află la Moghilău, așa că urmează a se storna și această sumă la dispoziția Comisiei de Ajutorare.

Repetăm și cu acest prilej nevoia imperioasă de a cunoaște măcar în cifre, numărul deportaților aflați în fiecare localitate.

Cele expuse mai sus arată câte erori se fac involuntar, din necunoștință situației de fapt. Desigur că aceeași este situația și în celelalte județe.

Noi remiteri nu pot fi făcute decât acolo unde avem date precise că se află deportați.

Trebue invitat imediat Comitetul din Moghilău să facă o decontare exactă a tuturor sunelor intrate și a tuturor eșirilor, trimițându-ne copii certificate depe actele justificative.

Deasemenea să ne specifice exact localitățile în care nu se mai află deportați și acele pentru cari în mod eronat s'au trimis bani.

E nevoie în această privință de o întreagă reorganizare a administrației, despre care ne vom ocupa la capitolul concluziilor și a propunerilor pentru viitor.

Aceleași constatări se referă și la remiterile individuale făcute prin comitet.

Urmează ca să ne fie specificate acele remiteri, cari din diferite motive nu au putut fi trimise destinatarilor.

X X

X

În cursul dimineții de Vineri, 8 Ianuarie 1943, s'a făcut verificarea gestiunii medicamentelor.

Această operațiune a fost făcută amănunțit de către domnul Ing. Schächter.

Alăturez lista medicamentelor cerute de acest comitet.

S'au continuat apoi discuțiunile cu comitetul din Moghilău.

Se află în localitate 15.000 evrei, dintre cari cca. 12.000 deportați și 3.000 localnici.

./.

INSPECTORATUL G-RAL AL JANDARMERIEI

SERVICIUL JANDARMERIE

SECȚIA II SIGURANȚA DE STAT

189

DOSAR STRICT SECRET

CUPRINDE:

1) CHESTIUNEA CPT. REZ. GH. VETU

(EXECUTĂRI DE EVREI)

2)